

tokat fejlesztő feladatokra mutat példákat. Ezek mindegyike tartalmazza a csoportdinamikai és a nyelvi célt, valamint a megoldásukhoz szükséges nyelvi szintet, a feladat lebonyolításának jellemzőit és különböző változatait. A szerző a példák bemutatását követően hangsúlyozza, hogy a feladatok „nem vesz[nek] el időt a szokásos nyelvórai feladatoktól, hiszen a csoportdinamikai és nyelvtanítási célok jól ötvözhetők” (279).

A kötet írásai több ponton érintkeznek, és ezzel átfogó képet adnak a csoportdinamika osztálytermi jellemzőiről, ugyanakkor a szerzők más-más aspektusból, változatos kutatási módszerekkel vizsgálják az azonos témákat. A kötet kereszthivatkozásai segítik az olvasó elmélyedését az adott részterületen belül. Lényeges kiemelni, hogy minden tanulmány végén függelékben megtalálhatók a felhasznált adatgyűjtő eszközök (kérdőívek, interjúk, a csoportdinamikai folyamatokat figyelembe vevő feladatok leírásai, megfigyelési táblázatok). A kötet szakmai értékét tovább növeli a tanulmányokban hivatkozott gazdag, naprakész hazai és nemzetközi szakirodalom.

A kötetet haszonnal forgathatják azok a kutatók, akik a csoportdinamikai tényezők és a nyelvtanulási motiváció, illetve az eredményesség közötti összefüggések feltárására vállalkoznak, valamint azok a nevelési és oktatási szakemberek is, akik a tanulmányokból részletes képet szeretnének kapni a csoportdinamika osztálytermi megjelenéséről. Ezt az olvasóközönséget segítheti, hogy az egyes tanulmányok utalnak az adott vizsgálat korlátaira, a levont következtetések érvényességére, illetve további kutatási célokat és kérdéseket fogalmaznak meg. Minden tanulmány részletesen tartalmazza a kutatás lebonyolítását, eszközeit és eredményeit, ezáltal megteremt annak lehetőségét, hogy ezeket új kutatási kontextusban alkalmazva az eredmények összehasonlíthatóak legyenek.

A kötetből különböző oktatási környezetben dolgozó nyelvtanárok, valamint tanári szakos hallgatók egyaránt fontos információkat szerezhetnek a csoportfolyamatok szere-

péről. Emellett segítséget kaphatnak a csoportok működésének támogatásához, mert a könyv olyan feladatpéldákat is tartalmaz, amelyek a konkrét nyelvtanítási célok és tartalmak mellett elősegíthetik a csoportdinamika osztálytermi környezetben való alakítását. Több tanulmány szerzője egy-egy tanulócsoporthoz belül vizsgálta a feladatok működését, a csoport fejlődését és eredményességét, ezért a kötet azt is lehetővé teszi, hogy a tanárok a tanulmányok végén található eszközöket felhasználva és saját céljaikhoz igazítva nyomon kövessék az általuk vezetett tanulóközösség fejlődését, a tagok kapcsolatát, a csoportdinamikát erősítő feladatok beválását.

Összegezve: a *Dinamikus csoport, dinamikus tanulás* című kötet szerzői osztálytermi környezetben vizsgálják a csoportfolyamatok alakulását, mutatják be alakításának módszereit és eszközeit. A csoportkutatás a hazai szakirodalomban eddig kevés figyelmet kapott, mégis a tanári gyakorlat szempontjából fontos tudni, hogyan kell a tanulóközösséget úgy megszervezni és fejleszteni, hogy a nyelvtanulási folyamat minél eredményesebb legyen. E kötet különböző nézőpontból, szakmai igényességgel mutatja be ezt a területet, ezért joggal számíthat széles olvasóközönségre.

Vigh Tibor

Kovács László

### **Fogalmi rendszerek és lexikai hálózatok a mentális lexikonban**

Budapest: Tinta Könyvkiadó,  
2011. 227 p.

Kovács László ebben a művében a pszicholingvisztika egyik kiemelt fontosságú területének, a mentális lexikonnak a vizsgálatára hívja olvasóját. Ennek során – a témával kapcsolatos jelentős tudományos eredményeket alapul véve – a mentális lexikon elemzésének újfajta megközelítését tárja elénk. Kutatásának

tárgyát három olyan kérdéskör képezi, melyek nemcsak tudományos problémafelvetéseik, hanem a bennük rejlő tudományos megismerési alternatívák, kutatási perspektívák és nem utolsósorban aktualitásuk és gyakorlati vonatkozásuk miatt is érdeklődésre tarthatnak számot. E témák tehát a következők: a szaknyelv szerveződése a mentális lexikonban, a mentális lexikon hálózatalméleti elemzése, valamint a szóasszociációs adatok internetfelhasználóktól történő gyűjtésének és ezen adatok számítógépes feldolgozásának módszertana a Kovács által kifejlesztett Agykapocs-rendszerrel.

A tartalomjegyzékben körvonalazódó gondolatmenet már érzékelteti a fenti témák érintkezési felületeit és azok összefüggéseit. Az Előszót és a Bevezetést követő első nagy egység (2–3. fejezet) elméleti háttérét képezi a második rész (4–6. fejezet) empirikus kutatási eredményeinek. Az első rész a mentális lexikont pszicholingvisztikai és kognitív nyelvészeti megvilágításban mutatja be, külön nyomatékot adva az asszociációs kutatásoknak (2. fejezet), ugyanis a kötet empirikus részében asszociációs adatok elemzése kerül terítékre. A 3. fejezet a hálózattudomány, vagyis a komplex hálózatok általános törvényszerűségei felől közelít a mentális lexikonhoz. Ezt követően (4. fejezet) Kovács ismerteti az általa tervezett Agykapocs-rendszert, amely szóasszociációs adatok gyűjtését teszi lehetővé internetfelhasználók körében. Az 5. fejezet az így összegyűjtött adatok segítségével a mentális lexikon szaknyelvi szerveződését vizsgálja. Befejezésül a mentális lexikon hálózatos tulajdonságait szóasszociációkkal elemző empirikus kutatás eredményeiről olvashatunk. Végezetül a 7. fejezet összefoglalása, az irodalomjegyzék és a melléklet zárják a sort.

A könyv első nagy egységének vezértémája a mentális lexikon fogalmi szerveződésének vizsgálata. A szerző azzal az ismert, de kielégítő magyarázatot a mai napig is nélkülöző problémával szembesít, amely a mentális lexikon természetéből fakad. A hagyományos

értelemben vett lexikon statikusságával szemben a mentális lexikon nagyon is dinamikus, a benne tárolt egységek és a közöttük lévő kapcsolatok is változnak, s a mentális lexikon kutatása is valamilyen aktivitással (szólólóhivás, beszéd) történik. Ezért megalapozottak azok a tudományos törekvések, amelyek fontos kérdések újra- és továbbgondolására sarkallnak: Melyik az a modell, amelyik alkalmas a mentális lexikon komplexebb összefüggéseinek bemutatására? Hogyan tárolódnak a mentális lexikon egységei? Mennyire megbízható a mentális lexikon hálózatának kutatási módszere, a szóasszociáció?

Kovács a jelenlegi kutatások alapján is legelfogadottabb pókhálómodell továbbfejlesztéseként feltételezi, hogy a mentális lexikon kapcsolatai nem egyenrangúak, hanem irányítottak és súlyozottak, s ezeknek a kapcsolatoknak az ábrázolása gráfokkal lehetséges. Az így megalkotott modell jelentőségét abban látja, hogy az egyrészt megkönnyíti a mentális lexikon felépítésének vizsgálatát, másrészt több jelenlegi kutatás egyesítésére is lehetőséget nyújt, így a pókhálóelméletnek, a prototípuselméleteknek és a kollokációk kimutatásának és elemzésének összekapcsolására. A mentális lexikon tárolási elképzeléseire vonatkozó egyéb hálózatszerű megközelítések ismertetésekor a szerző hangsúlyozza, hogy az ilyen típusú modellek működésük közben kívánják vizsgálni a mentális lexikont, s az aktivációs modellek bemutatása során utal a szóasszociációk jelentőségére, amelyek képesek a kapcsolatok erősségére fényt deríteni.

A szóasszociációs kutatások mibenlétének taglalásán túl (kutatási irányok, asszociációs tesztek, hívószavak kategóriája, válaszok besorolása) Kovács a módszert erő kritikák felsorakoztatása mellett tanulságos tudományos eredmények bemutatásával sem marad adós. Külön fejezetet szentel a gyermekek mentális lexikona fogalmi szerveződésének és a két nyelvű mentális lexikon kialakulásának.

A fogalmi szerveződések vizsgálata kognitív nyelvészeti szempontból is nagy jelentőségű. Kovács ezért nem mulasztja el a ha-

gyományosan Rosch (1975) nevéhez fűződő prototípuselmélet felidézését, s ezen túl a szómezőkutatásokba is betekintést enged. Teszi ezt egyrészt, mert kínálkozik az alkalom a három fogalmi szerveződést vizsgáló módszer (szóasszociáció, prototípuselmélet, szómezőkutatás) egybevetésére, másrészt a prototípuselmélet a későbbiekben még szerepet kap saját empirikus megközelítéseiben.

A 3. fejezet a hálózat kutatás főbb jellemzőit és irányait foglalja össze. A kutatók az 1990-es évek végén ismerik fel először, hogy egymástól független rendszerek közös tulajdonságokkal rendelkeznek. Ezeknek a közös tulajdonságoknak a felismerése és leírása lehetővé tette, hogy egyre több rendszerben fedezzék fel ezeket a hálózatos tulajdonságokat, s hogy a hálózatok működését előre jósolják. A szerző a hálózatok leírásánál vezet be olyan fogalmakat, mint a skálafüggetlen hálózatok, amelyek a véletlen (random) hálózatok és a teljesen rendezett hálózatok közt valós hálózatokként jelennek meg. A hálózatokon belüli kapcsolatok gyenge, erős, súlyozott, nem súlyozott, irányított, nem irányított jellegéről is itt tájékozódhatunk. Itt kapjuk meg a kisvilág-karakter általános leírását is: viszonylag kis távolság az elemek között, másrészt nagy klaszterezési (csoporterősségi) együttítható. Fontos kérdésként merül fel a hálózatok sebezhetősége, ebben a tekintetben a skálafüggetlen hálózatok ellenállóknak mutatkoznak. Nem érdektelenek a szerzőnek a hálózatok keletkezéséről, növekedéséről és összeomlásáról szóló észrevételei sem. A kutatások gyakorlati alkalmazása kapcsán utal a hálózatok jelentőségére, például a hadsereg, a banki és üzleti szféra vagy a média területén.

A „Hálózat kutatás és nyelvészet” című alfejezetben Kovács hangsúlyozza, hogy a nyelv hálózatközpontú (általában a hálózat kutatásból kiinduló) vizsgálata új kutatási terület. A megjelent publikációk többnyire nem nyelvészekről származnak. Ez a rész összefoglalja a hálózatelméleti megközelítésből végzett, nyelvekkel kapcsolatos kutatásokat, utalva a hiányosságokra is. A nyelvi hálózatok

legalább két formában mutathatók ki: egyrészt lineáris megnyilatkozásokban, mondatokban, szövegekben közvetlenül egymás mellett álló szavakat vizsgálva, másrészt a mentális lexikonban. A kutatások egy része nyelvtani, másik része szemantikai jellegű.

A 4. fejezetben Kovács az általa tervezett és a kutatása céljára kifejlesztett Agykapocs-rendszerről mint új módszerről szól. Részletesen ismerteti a rendszer működését, a projekttel kapcsolatos, még megoldásra váró problémákat, kiemeli a módszer úttörő jellegét, és a hozzá fűződő további lehetőségeket is.

Az Agykapocs-rendszernek mint az eddig nyelvészeti kutatásokban még nem alkalmazott módszernek az eredményeit használja fel az 5. fejezet empirikus vizsgálatokra épülő témájának, a szakemberek és nem szakemberek mentális lexikonjának értékelésénél is.

A mentális lexikon szakmai szerveződésének feltérképezése előtt a szerző külön figyelmet szentel a terminológiai és a szaknyelvi fogalmi szerveződés sajátosságainak. Egyértelművé teszi a terminus és a szakszó viszonyát, és felhívja a figyelmet a gazdasági szaknyelv és a köznyelv elmosódó határvonalaira. Meddig a szaknyelv és a szakszó? Gondoljunk csak a hétköznapi használatú *folyószámla*, *adó*, *hitel* szavakra!

A szerző az *adó* és *hitel* esetében a szóasszociációs vizsgálatokat összehasonlítja a szavak mint terminusok tartalmával is. Mindezek alapján nemcsak a mentális lexikon szaknyelvi szerveződésére von le következtetéseket, hanem terminológiai aspektusokkal is szélesíti vizsgálódási körét. Konklúzióival a szaknyelvi oktatás számára is megfontolandó útmutatást ad.

Végezetül Kovács a mentális lexikon hálózatos felépítésének vizsgálatára tér rá. Itt újfent az Agykapocs-rendszer segítségével kívánja igazolni, hogy a mentális lexikon kapcsolatai ábrázolhatóak súlyozott és irányított gráfokkal. A továbbiakban a mentális lexikon kisvilág karakterét, illetve a mentális lexikon kapcsolatainak skálafüggetlen hálózatos jellegét írja le. A hálózatos tulajdonságok

feltérképezése kapcsán további két kérdést vet fel: (a) Milyen lehet a mentális lexikon hálózatának felépítése? (b) Milyen további kutatási lehetőségeknek adhat teret ez a hálózatok felépítés? A szerző a mentális lexikont mint komplex, többdimenziós hálózatot képzei el, s ennek alapján több alhálózat létét feltételezi, például a nyelvtani, szemantikai, domain-asszociatív, kulturális hálót. Hangsúlyozza a nyelvben meglévő hálózatoknak két szinten, a kompetencia és a performancia szintjén történő vizsgálatát, ezzel mintegy rávilágít arra, hogy a nyelvi jelenségek hálózatként való értelmezése nemcsak elméleti nyelvészeti szempontból fontos, hanem az alkalmazott nyelvészetre is jelentős hatása lehet.

Befejezésül Kovács – tudományos látásmódjának bizonyítékaként – a nyelvi hálózatokkal kapcsolatos eredmények alapján számos olyan területet sorakoztat fel, amelyeken nemcsak hasznosíthatók az ez idáig feltárt ismeretek, hanem amelyek további kutatások kiváló és izgalmas terepei is, a szociolingvisztikától kezdve az interdiszciplináris kutatásokon át a nyelvtechnológiáig. Olyan bőséges kínálat tárul az olvasó elé, hogy fantáziája biztosan nem marad érintetlenül. A hasznosíthatóság és a továbbgondolási alternatívák gazdag tárháza jóval túlmutat azokon a lehetőségeken, amelyekre a könyv első lapjait olvasva számíthatunk.

*Szekrényesné Rádi Éva*

Háhn Judit

### **Promóciós műfajok a virtuális térben**

Pécs: Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola, 2011. 254 p.

A virtuális tér kialakulása után rövid idővel a társadalmi élet egy jelentős hányada ebbe a térbe szivárgott át, s itt a társadalmi interakció korábban nem ismert formái jöttek létre. A jelenség – töretlen felfelé ívelése ellenére – korántsem érte még el csúcspontját, melyet a tech-

nológiai fejlődés jelenlegi üteme mellett elképzelni sem tudunk. Az egyetlen biztos dolog az, hogy az új dimenzióban zajló folyamatok hatására változások mennek végbe a társadalomban, és ha a társadalom átalakul, akkor annak elsődleges kommunikációs eszköze, az emberi nyelv sem maradhat változatlan.

A virtuális világ jelenségeivel a szociológusok és a társadalompszichológusok már az 1970-es évek végén, a 1980-as évek elején elkezdtek foglalkozni, őket követték a kommunikációkutatók. Meglepő módon a nyelvészek, egy-két kivételtől eltekintve, csak az elmúlt évszázad utolsó éveiben fedezték fel, hogy a virtuális világ nyelvhasználata kutatásra érdemes. Igaz, azóta megsokszorozódott a témával foglalkozó tanulmányok száma, méghozzá annyira, hogy egy külön tudományközi terület is kialakult, melyet magyarul netnyelvészettként ismerünk. Mindazonáltal ismereteink a virtuális világ nyelvi jelenségeiről továbbra sem kielégítőek. Hiányoznak a trivialis szintjét meghaladó leírások, és hiányoznak a hatástanulmányok is.

Ezért különösen időszerű Háhn Judit munkájának megjelenése, amely a Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolája által gondozott *Nyelvtudományi Doktori Értekezések* című sorozat harmadik köteteként látott napvilágot. A szerző a virtuális világban megjelenő marketingkommunikációt vizsgálja három, a médiumra jellemző új promóciós eszköz elemzésén keresztül. A szponzorált szöveges link, a szalaghirdetés és az üzleti honlap új kommunikátumok, melyek vizsgálatát Háhn Judit a netnyelvészeti kutatások sorába illeszti.

A könyv tizenhárom fejezete tartalmilag két nagy részre tagolódik, melyből az első hat képezi az elméleti alapot a második rész elemzéseivel. Ez a szerkezeti felosztás indokolja, hogy az első részben a könyvismertetés a fejezetek sorrendjét követi, majd az ismétlések elkerülése érdekében az utána következő fejezeteket tematikus csoportosításban mutatja be.

Az első fejezetben Háhn Judit a tudományos értekezések bevezetőjére jellemző pon-